

2/2016

BESKYDY

zpravodaj chráněné krajinné oblasti

Foto Michal Jirouš, www.photonature.cz

Zelení migranti

Invaze, biodiverzita a kultura

Soumrak včel

**Vetřelci a nevítaní hosté
beskydští**

**Pulčínské skály – 50 let ochrany
a péče**

Vážení čtenáři,
dostává se Vám do rukou další číslo Zpravodaje Beskydy. V minulosti jsme představili bohatství beskydské přírody a nezastupitelnou roli hospodářů při jeho uchování. Krajina, která se nám líbí, mívá svůj řád a pestrost. Je bohatá a různorodá. Řada druhů, se kterými se běžně setkáváme, se k nám dostala s našim hospodařením, byla uměle vysazena nebo nechtěně zavlečena. Naprostá většina z nich se bezproblémově začlenila a můžeme na ně pohlížet jako na obohacení naší přírody. Menší skupina druhů se však začlenit nehodlá a často se chová jako divocí nájezdníci. Přizpůsobí si okolí k obrazu svému a vytlačí původní druhy. Na daném místě pak způsobí druhové ochuzení. Mohou to být porosty akátů, které změni vlastnosti půdy natolik, že pod nimi skoro nic neroste. V našich rybnících a řekách dokázal vysazený karas stříbřitý vytlačit původní populace kaprovitých ryb a našeho původního karasa obecného přivedl na pokraj vyhubení. Otázka invazních druhů je natolik závažná, že pro některé velmi expanzivní druhy byly v rámci EU dohodnuty regulativy, které by měly omezit jejich šíření. Patří mezi ně například nutrie, mýval, sršeň asijská nebo rak signální. Pojďme se tedy na tyto „invaze“ podívat trochu podrobněji.

Zajímavé čtení Vám přeje

František Jaskula

Zelení migranti

Marie Popelářová

Migrace všeho druhu (surovin, plodin, lidí, myšlenek) byla před Kolumbovým objevením Ameriky (r. 1492) omezena na poměrně malou vzdálenost – převážovala na lokální úrovni katastru obce a sousedních panství, síť obchodních stezek (solná, jantarová) nebyla tolik hustá. Od 15. století dálkovými migracemi hravě propojujeme kontinenty. Na intenzitě nabírají migrace v globalizovaném světě, který bourá zbývající společenské i politické bariéry a umožňuje v historii lidstva dosud nepoznaný pohyb zboží (koupím výrobek z jakéhokoli koutu světa), ale nutně i lidí (cestování za dovolenou kamkoli, odcházení za lepší práci minimálně v rámci zemí EU, ale přirozeně také migrace lidí za lepšími životními podmínkami). My se nyní zaměříme pouze na malou část celého fenoménu migrací, které se dotýkají také naší beskydské krajiny. A tou jsou migranti - tentokrát z rostlinné říše.

A nemáme jich málo

Než se dostaneme k relativně novodobým a dobře známým migrantům, kteří obsazují břehy našich řek (křídlatka, netýkavka a další), vraťme se ještě k těm, kteří jsou u nás už tak dlouho, že zdomácněli a považujeme je za „naše“. Přišli však také „odjinud“ - nejčastěji ze Středomoří, tedy kulturně-historické

kolébky evropského kontinentu. Ano, bylo to už dávno, prý někdy v neolitu (8 000 až 5 000 př. n. l.). Domovinu zde mají zdánlivě tradiční druhy obilí, s nimi byl dotažený třeba i takový vlčí mák a chrpa polní, dnes běžné (vlastně spíš mizející) plevele našich polí. Příběh jihoamerických brambor známe, ale co říkáte na jabloně původní v Orientu, švestky v Kavkazu nebo libeček pocházející z íránských hor?

Kolik jich je? A jsou všichni zlí?

Do přelomového data objevení Ameriky bylo v české flóře zaznamenáno 332 zavlečených druhů rostlin (říkáme jim archeofyty), od té doby dalších asi 1400 druhů (neofyty). Podíl zavlečených rostlin ve flóře České republiky tvoří dnes celou třetinu (33,4 %), což není málo. Mezi cizími druhy, které se šíří po krajině (invazní druhy) jsou samozřejmě obrovské rozdíly - některé jsou vcelku neškodlivé, jiné škodlivé i prospěšné (třeba akát), nebo zase skoro nevyhubitelné (křídlatka).

Kudy a kam migrují?

Česká republika je k invazím nových druhů obecně velmi náchylná (husté osídlení, hustá síť řek, silnic, železnic). Beskydy mají štěstí – cest, které otvírají možnosti kolonizace, je tady přece jen méně. Zato jsou dobře zmapovatelné a předvídatelné. Nejsilnější invaze probíhají v Beskydech podél liniových struktur - především řek, železnic a silnic s dálkovou dopravou.

Cestu k invazi nového druhu do území otvírají změny v tamní krajině - místa, která byla udržována a již nejsou (opuštěné louky), jsou člověkem silně změněná (ruderalizovaná) a trvale narušovaná (sklárky dřeva, koleje, vlaková nádraží) a místa s oslabenou (radikálně změněnou) původní vegetací (u nás břehové porosty řek a potoků). Je prokázáno, že na stabilních a udržovaných („zdravých“) plochách nové agresivní druhy nemají šanci prosadit se (udržované louky, pastviny a bučiny nepůvodní druhy rostlin neznají). Invaze nových druhů se tak zdá být křiklavou odpovědí na radikální změny v naší krajině.

Máme se jich bát?

Invazní druhy rostlin (i živočichů) u nás zatím nepředstavují dramatický ekonomický a sociální problém. Jinak je tomu již dnes v Severní Americe, Jižní Africe, Austrálii, na Havajských a dalších ostrovech. Tam došlo k přeměně celých travinných ekosystémů (prérie v Americe, savany v Austrálii) a konkurenční likvidaci původních rostlin (ostrovy). Za mořem ovšem bojují s jinými druhy invazních rostlin - s těmi, které tam zavlekli evropské kolonizátoři. V našich středoevropských podmínkách se šíří naopak nejúspěšnější druhy ze severní Ameriky (podobné klima), méně z Asie.

Likvidovat nebo pozorovat?

Odborníci z oboru invazní biologie vidí selským i vědeckým rozumem tři možnosti: 1) odstranění druhu, 2) kontrolu, 3) potlačení (udržení v určitých mezích). Proč ne rovnou likvidaci všech cizích migrantů? Prostě proto, že to není vždy možné a vlastně ani účelné - mimo jiné, systematickým hubením můžeme snadno selektovat odolnější populace či genotypy (tak jako se to v minulosti stalo u křídlatky).

Invazní druhy jsou součástí vývoje naší moderní krajiny a lidská vůle na ně jednoduše nestačí. Proto při úvaze, jak ke kterému druhu na lokalitě přistoupit, musím brát ohled na místní možnosti a podmínky. A v otázce jsou samozřejmě i finance. A nemalé.

Nové druhy k nám docestují nejčastěji mezinárodními nákladními vlaky. Ilustrační foto: Michal Hroneš

Proto je z dlouhodobého hlediska efektivnější odstraňovat začínající izolované porosty (na soukromých pozemcích, v obcích) a bránit jejich šíření (- aneb prevence se vyplatí). Trocha obezřetnosti je potřeba také při převážení zeminy sem a tam při různých stavbách. Dívejme se vždy dobře, co z ní roste - to také převážíme na nové místo. Křídlatky vyrůstající z nového chodníku nás spolehlivě prozradí. ■

V roce 2007 a 2008 mapovala studentka Masarykovy univerzity 92 říčních kilometrů řek Morávky a Ostravice, od pramenů až k ústí. Zjistila 36 druhů invazních rostlin (neofytů). Největší plochu zaujaly statné rostliny původem ze Severní Ameriky, Japonska a Himaláji: zlatobýl kanadský, křídlatka japonská a netýkavka žláznatá. Podobně jako u těchto dvou řek masivně osídlují břehy i dalších toků v Beskydech.

Slovníček

Invazní druh

je v území nepůvodní, byl do něj zavlečen a v novém území se rychle šíří

Expanzní druh

je starousedlík (třtina křovištní, kopřiva, pýr, bršlice) šířící se do prostředí silně ovlivněného člověkem (můžeme říct „plevel“)

Ruderalizace

„zesmetištnění“ místa

Antropogenní

člověkem vytvořený

Foto: Jiří Sladký

Bolševník

Pěkné české jméno ruského prapůvodu podtrhuje problémovost rostliny – celá totiž obsahuje fotosenzibilní furanokumariny, které pod vlivem světla způsobují na lidské kůži puchýřovité otoky, které se obtížně hojí. Rozsáhlé porosty bolševníku typické pro západní Čechy v Beskydech naštěstí nepotkáme. I u nás ovšem impozantní vzhled této kavkazské rostliny několika zahrádkářům učaroval. Zabránit útěku do okolí se jim už nepodařilo, a tak máme „své“ porosty bolševníku (Solán, Lužná, Čeladná). Porosty je nutné likvidovat minimálně ulamováním kvetoucích lodyh, aby nedocházelo k nebezpečnému šíření.

Akát

Trnovník akát, původní v Americe, dovezli jako okrasnou a medonosnou dřevinu do Evropy již v 16. století. Ve 20. a 30. letech 20. století byl u nás vysazován podél železničních tratí (zpevňování břehů), na jižní Moravě i jako hospodářská dřevina. Má výraznou výmladnost a velkou produkci semen, velmi snadno se proto šíří, pro Beskydy naštěstí - jen do výšky 500 m n. m. Všimněte si, že pod akáty nic neroste – vylučuje inhibiční látky, které brání klíčení a růstu bylin v podrostu a zbavuje se tak úspěšně konkurence jiných rostlin.

Invaze, biodiverzita a kultura

Ivan Rynda, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy

„Jeden z prvních trifidů v širém okolí vyrostl v naší zahradě. Uchytíl se spolu s jinými nahodilými sirotky za kouskem živého plotu zakrývajícího hromadu odpadků, a než jsme si ho povšimli, byl již slušně vyvinutý. Ničemu tam nevěděl a nikomu nepřekážel. Když jsme si ho tedy později povšimli, zašli jsme se čas od času podívat, jak roste, ale jinak jsme ho nechávali na pokoji...“ (John Wyndham: Den trifidů)

Bytostným rysem euroamerické civilizace je rozpínání. Euroamerická kultura je expanzivní a exovýchovná: trpí nutkovou potřebou objevovat, dobývat a poučovat. Jejím plodem je proto globalizace, planetární situace, kdy euroamerická kultura hrozí postupně přemazat všechny kultury původní. Provozním znakem globalizace je mobilita, pohyb všech a všeho všemi směry. A invaze rostlin a živočichů je tak jakýmsi trestem za naše rozpínání.

Zlaté pravidlo ochrany přírody a krajiny praví: nikdy nepochybiš, budeš-li chránit biodiverzitu. Zdálo by se tedy, že platí „čím víc, tím líp“: jakýkoli nový druh navíc je žádoucí. Má to jen dva háčky: příchozí organismus se nemusí chovat vždy přátelsky; a zadržehé, biodiverzita je „biologická rozmanitost na všech úrovních biotické komplexity“. Máme tedy chránit i určité celky, ekosystémy, v jejich vyváženém fungování počínaje dynamickou homeostázi a jejich rozmanitost na ploše planety, nebo máme připustit vnikání nepůvodních druhů organismů, mít jich na konkrétním místě víc podle toho, jak jim podmínky dovolí, ale mít pak ekosystémy sobě podobnější?

Ze druhého důvodu tedy nemusíme vždy tolerovat ani tzv. „nepůvodní“ (*alien species*), ale neškodné druhy, a z obou uvedených důvodů bychom měli přímo bránit příchodu invazivních (*invasive*) druhů.

A co má být?

Je tu však ještě jeden pohled. Někteří přírodovědci, i ti výteční, říkají: křídlatka? A co má být? Vždyť je zajímavé pozorovat, jak se šíří. Lípa plstnatá? Je jiná, a hezká! A vůbec: ochrana procesů je ještě důležitější než ochrana biodiverzity! Ano: křídlatka je pohledná, dokud je mladá a svěží, ale když její břehový porost vytěsni všechny ostatní rostliny a my kráčíme po holé půdě pod třimetrovými lodyhami, cosi nám chybí. Lípa plstnatá je osvěžením oproti našemu národnímu stromu a její aroma je lákavé, ale štáva pro naše čmeláky nestravitelná a oni pak hynou vysílením. Za nejhorší však považují zobecnění tohoto přístupu. Jsou-li totiž pro-

Foto: Lukáš Šimeček

cesy podmíněné antropogenní činností také přirozené, je už jen krok k soudu, že člověk je vždy plně legitimní a přirozenou součástí přírody a tedy vše, co působí, je plně tolerovatelné, dokonce náležité a máme tomu dát volný průchod. Příklady jsou snad zbytečné: s tím by jistě souhlasil málokdo. Potíž je jako u většiny složitějších problémů v tom, kde je hranice, mez.

Řád a člověk

Johann Gottfried von Herder soudil, že člověk je součástí řádu živé a neživé přírody a jejich vývoje a poznatelného světa, ale jeho tvrzení bylo koncem 18. století důležité právě tím, že současně znovu zdůraznilo právě přírodní řád. Herder však také nechápal civilizaci jako nejvyšší stupeň lidského vývoje, ale jako národní nebo regionální styl života – a také se domníval, že různost těchto stylů si máme chránit.

Chránit neznamená izolovat, jen pochopit rozdíl: vzájemná inspirace, fúze, třeba v hudbě, dokáže vytvořit novou úžasnou kvalitu, třeba džez; zatímco globální šedivý všudypřítomný kulturní mainstream je ohavný, nebo přinejmenším nudný.

Pomáhat v domovině

Máme tedy pomáhat ohroženým rostlinám a živočichům přežít? Samozřejmě, nejlépe tam, kde je jim nejlépe: v místě, kde se vyvinuly. Máme pomáhat přežít ohroženým lidem? Samozřejmě! Je to základní mravní

povinnost. Ale i tady platí: nejlepší je pomáhat tam, kde je lidem nejlépe: v místě, kde mají svou kulturu, svůj domov. My environmentalisté to dobře víme už nejméně půl století, od doby, kdy nárokuje pomoc rozvojovým zemím pro zajištění důstojného života; trvalý příspěvek rozvojovým zemím ve výši 0,7% hrubého národního důchodu rozvinutých zemí schválila OSN již v roce 1970. Kdybychom tento závazek rozumně plnili, nemuseli jsme se dnes obávat ghet, do nichž se nevstupuje, ohrožení našeho bezpečí a kultury a definitivního „rozmazání“ diverzity kultur na planetě; přitom však zůstává naší povinností, jde-li o toho, kdo je skutečně ohrožen, pomoci kdykoli a kdekoli. Cestování je skvělé dobrodružství poznávání; kdybychom byli pomohli účinně a včas, mohli jsme se dnes navštěvovat jako rovný s rovným a vzájemně obohacovat jako ne stejný se stejným, ale jako lidé různí, ale plně si rovní.

„Hledejme to, co nás spojuje, bojujme proti všemu, co nás rozděluje a važme si všeho, co nás rozlišuje...“ (Bernard z Clairvaux, spoluzakladatel cisterciáckého řádu) ■

Okřídlená křídlatka a řeka Morávka

Renata Vojkovská

Před šesti lety byl v povodí Morávky ukončen projekt na likvidaci dobře známé nepůvodní rostliny - křídlatky. Nyní sledujeme, co nastane po jejím potlačení pod 10% původní rozlohy: Po plošném a opakovaném postřiku neuvěřitelných 360 ha porostů v letech 2007-2010 nastoupily v dalších sezónách téměř tři desítky jiných nepůvodních druhů rostlin. Bez nadsázky musíme konstatovat, že zlikvidovaná invazní křídlatka uvolnila prostor pro další druhy "migrantů". Je to lepší nebo horší?

Přestože byla křídlatka plošně zlikvidována, najdeme dnes nová ohniska jejího výskytu, ze kterých se může v krátké době hbitě rozšířit. Dokonce není vzácností vidět v řece Morávce plavat větší trs či část křídlatky. Skutečnosti nahrává také fakt, že se nepůvodní druhy rostlin dostávají jako odpad ze zahrad a chatových oblastí do blízkosti řeky, a ta je úspěšně roznáší dál. Větší souvislý porost křídlatky (téměř 1,3 ha s pokryvností nad 80%) v současnosti existuje pouze v Raškovicích pod sloupy vysokého napětí. Smiřme se s tím, že vždy se najdou místa, kde se křídlatce podaří uniknout pozornosti. Pojďme se však podívat, jak vypadá prostor, na kterém se podaří z větší části křídlatku zbavit.

Nejúspěšnější z migrantů

Nejrychleji dokázala obsadit plochy holých šterkových náplavů a další osvětlená a zamokřená místa netýkavka žláznatá. Jednoletá, nepřehlédnutelná a intenzivně vonící rostlina rostla na Morávce už dřív, i ona byla během projektu likvidována - vytrháváním a kosením. Typické pro netýkavku je, že její hodnoty pokryvnosti a výskytu kolísají (viz tabulka). Velké plochy náplavů zarůstá do té doby, než přijde větší povodeň, která náplavy "propláchně" a netýkavku i se semeny na čas odplaví zas o kousek dál. Poslední roky dynamika spojená především s jarním

Zlatobýl vyprodukuje každý rok stovky ochmýřených semen.

táním na Morávce chybí. Také z tohoto důvodu se netýkavka v povodí rozšířila na plochu přes 3 ha. Její likvidace není sice tak náročná jako u křídlatky, dokonce netýkavky nechávají prostor i jiným rostlinám, nárokuje si však podobné stanovištní podmínky jako velmi vzácná tráva třtina pobřežní, která v konkurenci s ní nemá šanci.

Zlaté býlí a další

Bezesporu největší vzácností z říše rostlin na řece Morávce jsou keře kriticky ohroženého židovínku německého. Na starších šterkových náplavech dál od vody jsou uvězněny mezi keři janovce metlatého a statnými zlatobýly. Zlatobýly spolu s křídlatkami platí v povodí Morávky za nejrozšířenější, přičemž častěji se setkáme se zlatobýlem kanadským. Zlatobýlům svědčí osvětlené

biotopy, hojně jsou nejen v blízkosti řeky, ale také podél lesních a polních cest. Plocha zlatobýlů byla v roce 2009 vyčíslena v povodí Morávky na méně než 1 ha, v roce 2014 a 2015 se už pohybuje kolem 4 ha. Na podzim zlatobýly vykazují obrovskou nadprodukcí semen, jejich plošné šíření v povodí bylo proto předpokládáno.

Další rostliny s invazním potenciálem v okolí řeky Morávky jsou bolševník velkolepý (prozatím našťastí jen v několika kusech), lupina mnoholistá, kolotočník ozdobný, třapatka dřipatá, pámelník bílý, slunečnice topinambur aj.

A přesto se šíří...

V současné době se nepůvodní druhy rostlin v okolí řeky Morávky velmi dobře šíří na místa uvolněná po plošné likvidaci křídlatky. A to i navzdory tomu, že mnoho hektarů bylo osázeno původními stromy a keři, které mají pomoci břehový porost „zadržet“ a ozdravit. Netýkavka, zlatobýl, janovec a další v současné době vypadají jako „menší zlo“ než samotné porosty křídlatky. Proto jistě jednou z možností, jak navracet zdravější stav břehových porostů řeky, je cílená a trvalá redukce šířících se nepůvodních druhů rostlin. ■

Nejběžnější druhy invazních rostlin na řece Morávce

druh	2007	2009	2011	2014	2015
netýkavka žláznatá	2 ha	70 ha	1 ha	3 ha	3 ha
zlatobýl	<1 ha	<1 ha	2 ha	4 ha	4 ha
janovec metlatý	<1 ha	<1 ha	1 ha	1 ha	2 ha
pupalka dvouletá			80 lokalit		270 lokalit
trnovník akát					100 lokalit

Soumrak včel

Petr Wolf

Na podzim roku 2014 došlo na řadě míst na Valašsku k rozsáhlým úhynům včel. V této souvislosti byl částí včelařů označen za hlavního viníka probíhající postřík proti křídlatce. Taková obvinění je samozřejmě nutné brát vážně. Moderní pesticidy se patrně spolupodílí na úhynech včel. V našem případě to ale zřejmě nebylo. V uvedeném období totiž došlo k úhynům v celé České republice. A oblasti se značně lišily. Někde byl hlášen úhyn přes 80% včelstev (např. v okresech Olomouc, Nymburk) jinde jen do 10% (Přerov, Ostrava).

Jedním z viníků je roztoč **kleštík včelí** a masivní nárůst jeho početnosti po předěšlé mírné zimě. Jedná se o poměrně velkého parazita původem z Asie, kterého bychom mohli přirovnat ke klíštěti. Jen si musíte představit, že byste po návratu z výletu na sobě vláčeli několik roztočů velikosti potkana. Zatímco my se roztočů zbavit umíme, evropská včela medonosná (oproti včele východní) to zatím neumí. Podobně jako u lidí a klíšťat, jsou také u včel problémem doprovodné nemoci, zejména virózy. V důsledku oslabení včelstev a masivních úhynů

došlo v našem regionu navíc k rozšíření bakteriálního onemocnění zvaného **mor včelího plodu**. Následky pocítujeme dodnes.

Dalším závažným viníkem, bohužel málo diskutovaným, jsou změny v krajině, zejména **úbytek kvetoucích rostlin**. Holanďtí a britští vědci již dříve upozornili na masivní vymírání samotářských včel. Následně prokázali přímý vztah mezi úbytkem kvetoucích rostlin, tedy zdroje nektaru a mizením donedávna běžných druhů motýlů.

Může za to změna zemědělského hospodaření – u nás např. zalesňování nebo naopak intenzifikace hospodaření. Dalším faktorem je nárůst živin (zejména dusíku) v krajině, tzv. eutrofizace.

Pokud jsou včely odkázány na čím dál více omezené zdroje potravy, klesá v důsledku stresu i jejich odolnost vůči nemocem. Ukazuje se, že **zachování druhově pestrých stanovišť** je jednou z důležitých podmínek pro včelaření a produkci oblíbeného medu. ■

Hmyzí vetřelci doma a na zahradě

Marie Popelářová

Zvykli jsme si, že v posledních desetiletích opadají listy kaštanů dříve, než přijde podzim. Způsobuje to **klíněnka jírovcová**, vetřelec z Balkánu. Zatímco na Balkáně je kaštan původní, u nás pouze vysazený – klíněnka tady proto nemá přirozené nepřátele, a tak se množí a množí... (Zajímavé je, že kaštany nikdy zcela nezahubí.)

Určitě jste zažili i invazi **slunéček východních**. Většinou jsou červené s mnoha černými

mi skvrnami (více než naše domácí slunéčko sedmitečné). Ta jsme si v Evropě vysadili do skleníků, aby ničila škůdce. A ejhle – skleníky jim byly (kupodivu) těsné, a tak je dnes sledujeme v obrovských počtech na budovách, kde hledají místa k přezimování, i v zahradách, kde se na podzim, při nedostatku mšic, pasou na ovoci.

Už jste měli doma na návštěvě **vroubenku americkou**? Velká (15–20 mm), reza-

vo-hnědá ploštice se ze Severní Ameriky přestěhovala v roce 1999 do severní Itálie, v roce 2006 byla již v Brně a dnes zaplavuje celou Evropu. V ČR se dostává z údolí do hor (např. Rožnov p. R.). Drze navštívuje domácnosti, zvláště máte-li pod okny jehličnatý strom, na jehož semenech a šiškách saje. Vroubenka disponuje „termovízií“ – vidí „zářící“ šišky, ale i teplý a suchý úkryt k přezimování (tj. vaši domácnost).

Úplně novým přistěhovalcem je **pilatka azalková**. Pilatka je taková včelo-moucha, její housenice ožirají listy pěnišníků (lidově azalky) – a to dokonale. V ČR je teprve od roku 2010 (Praha a okolí), do Beskyd (pokud vím) ještě nedorazila...

A tak na vlastní oči vidíme, že s transportem všeho možného, často až na druhý konec světa, neputuje jenom zboží a lidé, ale stejně rychle, zato nenápadně se stěhují také různé druhy hmyzu. ■

Slunéčko východní bylo původně prostředkem biologické ochrany rostlin ve sklenicích.

Vroubenka americká je drzá ploštice, kterou nejspíš najdete na parapetu pod oknem.

V Hrádku chceme Olzu bez křídlatky

Starosta obce Hrádek ROBERT BORSKI bere boj s invazní křídlatkou téměř jako boj osobní. Proč? Vždyť už jsme si zvykli, že nějaký ten invazní druh najdeme, sotva vytáhneme paty ven. Máloliterá obec se aktivně zajímá o jejich potlačování a většinou stojí tato tematika na okraji obecních zájmů.

Likvidace invazních druhů rostlin byla dosud vnímána spíše jako záležitost ochrany přírody, Hrádek je ale jednou z mála obcí, která se to už delší dobu snaží na svém území řešit. Co vás k tomu vedlo?

Jsem vášnivým milovníkem přírody, nedostudovaným studentem systematické biologie. Pár desítek metrů od řeky Olzy bydlím a sleduji, jakým tempem křídlatka devastuje břehy a porosty lužního lesa (mj. s velmi hojným výskytem pérovníku pštrosího), jehož cca 5 ha je ve vlastnictví obce. Dokonce i lidé, kteří se v Hrádku kolem Olzy proměňují, mě upozorňují a dotazují se, co že to za „pjeruňstvo“ roste u řeky. S dodatkem, že by se s tím mělo něco dělat.

V Hrádku je Olza velmi malebná, bez nadsázky mohu říct, že se zde nachází nejkrásnější úsek celého toku. Řeka zde tvoří poměrně hluboké kaňonovité údolí. Obyvatelé

Křídlatka dokáže velice rychle obsadit břehy řek. Nemá u nás přirozené nepřátele a zdejší klima jí vyhovuje.

jsou na tato přírodní zákoutí patřičně hrdí. Je spjaté i s historickým osídlením Hrádku a legendou o loupeživém rytíři Belkovi. V nedalekém lužním lese s názvem „Girov“, který roste už téměř 100 let bez zásahu člověka, i v jeho bezprostředním okolí, máme v plánu vytvořit naučnou stezku s interaktivními prvky pro děti, ptačí pozorovatelnu a několik přístřešků pro turisty. Chceme v tomto prostoru pořádat edukativní zájmové aktivity pro veřejnost, s cílem ukázat velmi zajímavý ekosystém. V zájmu zlepšování vztahu, zejména mladších generací, s přírodními krásami zdejšího regionu. Invaze křídlatek, ale také netýkavek žláznatých nám kazí „umělecký dojem“ tohoto záměru.

Vaše aktivity ale nezůstaly omezeny pouze na území obce, snažíte se zapojit i ostatní obce vašeho mikroregionu. Čeho chcete dosáhnout?

Naše obec je poměrně výrazně zamořena křídlatkou, zejména kolem vodních toků. Pokud bychom tlumili výskyt této invazivní rostliny pouze v Hrádku, byla by to sisyfovská práce. Aby tato činnost měla dlouhodobý efekt, je třeba postupovat systematicky a celoplošně, nejlépe od pramene k ústí, včetně všech přítoků.

Mezi množstvím priorit, které obce běžně řeší, to mnohým může připadat jako okrajová záležitost. Bylo těžké přesvědčit starosty v okolí, že je to potřebná aktivita?

Starostové z Jablunkovska, které zahrnuje 16 obcí, víceméně bez námitek záměr podpořili a ztotožnili se s ním. Uvědomujeme si, že čím dříve likvidaci zahájíme, tím bude levnější a méně komplikovaná. Tak jako tak, aby nás k tomu donutila vzdálenější budoucnost. Chceme spolupracovat s orgány ochrany přírody. Je to v zájmu obyvatel našeho regionu, kteří si čím dál častěji uvědomují, v jaké krajině žijí a snaží se současný stav ovlivňovat k lepšímu.

Řeka Olše/Olza pramení v Polsku. Chystáte se tedy na nějakou přeshraniční spolupráci při likvidaci invazivních druhů?

Je nám známo, že i dál proti proudu řeky Olzy, tj. na polském území se křídlatka vyskytuje, proto je nezbytně nutné zaangażovat do likvidace i polskou stranu. Chystáme se oslovit vedení obce Istebna s cílem zkoordinovat společný postup. V rámci česko-polské přeshraniční spolupráce je možné čerpat dotační prostředky i na projekty týkající se ochrany životního prostředí. Chceme využít i těchto možností. Jsme potěšeni přístupem Odboru ŽP MSK, který již letos zafinancoval a zajistil mapování křídlatky v území, které patří do evropsky významných lokalit v rámci systému NATURA 2000. ■

Otázky položil a za rozhovor děkuje Vojtěch Bajer, ČSOP Salamandr.

Vetřelci a nevítaní hosté beskydští

Miroslav Kubín, Jiří Lehký, Marie Popelářová

Doma se většinou „chovají slušně“ - jsou běžnou složkou ekosystémů, mají tam přirozené nepřátele (jak škůdce, tak konzumenty) a nepředstavují žádný problém. Jakmile se jim podaří nasednout na vlak, loď, kamion a přepravit se spolu se zbožím do dálné ciziny - může problém přijít. Není to totiž tak dávno, co jsme se dívali soucitně na seriál o nepůvodních zvířatech Austrálie, které si tam bílí přistěhovalci dovezli, aby jim pomáhali v práci (velbloudi, osli) či aby si mohli zalovit jako „doma“ (králíci, kapři). Právě králíci pak doslova zaplavili kontinent a vytlačili původní vačnatce na pokraj vymřetí. Český divák politoval chudáky kloky a jiné sympatické domorodé tvory a v koutku duše se utvrzoval, že u nás se tohle stát nemůže. Když se dnes pozorně rozhledneme, zjistíme, že invaze srovnatelná s australskými králíky už dávno začala.

Foto: Marie Popelářová

Slunečnice topinambur – zlatý brambor

Štíhlá, vysoká (1,2–3 m výšky), zlatě kvetoucí rostlina původem opět ze Severní Ameriky. Byla u nás nejprve pěstována jako krmivo pro zvěř, dnes ji častěji potkáme i v zahrádkách - její hlízy obsahující inulin se staly oblíbenou dietetickou potravinou. Díky rychle se rozrůstajícím kořenovým hlízám topinambur snadno uteče, a pak už se pomalu, ale jistě, šíří - podél řek, potoků, železnic a okrajů polí.

Foto: Miroslav Kubín

Škeble asijská – obří pasažér z Dálného východu

Její miniaturní larvy (glochídia) napadají všechny druhy ryb, a tak se lavinovitě šíří. Podobně jako ostatní vetřelci vytlačuje naše „domácí“ škeble (které jsou mj. důležité i pro rozmnožování některých druhů ryb). Na Valašsku byla poprvé objevena v r. 2013 na Hamerských rybnících u Zubří. Zajímavé je, že je citlivá na znečištění vody, takže může být indikátorem její kvality.

Foto: Michal Jirouš, www.photonature.cz

Psík mývalovitý – noční všežravec

Pro svou kvalitní kožešinu byla tato šelmička z východní Asie vysazena v evropské části Ruska. Odtud se rozšířil do zbytku Evropy, včetně beskydského podhůří. V zimě a přes den spí, po nocích pak šmejdí po kraji a doslova „sežere, na co přijde“. Naši domácí drobní predátoři (kuny, lišky, tchoři) jsou ve srovnání s „apetýtem“ psíků bezvýznamní břídilové.

Foto: František Šulgan

Plzák španělský – přicestoval na odpadcích

Po Sametové revoluci se u nás objevil ze Španělska a z Francie. Je milovníkem záhonků a kulturních ploch. Jediným skutečným nepřítelem oranžového „zahrádkáře“ je zřejmě jen sucho. Většina predátorů našich domácích plzáků zatím tomuto přivandrovalci „nepřišla na chuť“, nebo jich je v našich zahradách málo (ježci, ropuchy, hadi).

Foto: Zdeněk Ďuriš

Rak signální a rak pruhovaný – “zlí bacilonosiči“

Oba původem severoameričani, do Evropy zavlečení pravděpodobně s komerčně chovanými rybami. Jsou žraví a vůči domácím rakům agresivní a rychleji se množí. Lépe než domácí raci snášejí znečištění vody i její vyšší teplotu v létě. Přenášejí tzv. račí mor, který ohrožuje naše raky. Sami jsou však vůči němu imunní. V Beskydech byl račí mor zjištěn v roce 2008 na říčce Senici, dalším oblastem se zatím (doufejme) vyhýbá.

Foto: Štěpánka Konupková Kalousová

Lupina mnoholistá – říkejte mi „vlčí bob“

Pro barevnou krásku ze Severní Ameriky není žádný problém podlézt plot zahrádky a vydat se do divoké přírody. Do lesů jí naopak pomohli myslivci ve snaze přilepšit zvěři jejími hlízami. Lupina v Čechách vytváří několikahektarové pestrobarevné plantáže. V Beskydech se zatím drží na menších plochách.

Foto: Štěpánka Konupková Kalousová

Netýkavka žláznatá – dotýkejte se prosím

Jednoletá nektarodárná bylina s tmavě růžovými květy pochází ze Západních Himalájí. V Evropě byla nejprve pěstována v roce 1839 v botanické zahradě v Kew v Anglii, vzápětí i u nás (zámecká zahrada v Červeném Hrádku u Jirkova). Už za nějakých 50 let si zvykla, zplaněla a začala osídlovat břehy řek a potoků. Do okolí netýkavka semena vystřeluje z pukajících tobolek, na dálkové šíření využije plavbu vodním proudem - posune se i o 38km za rok. Rostliny proto musí být likvidovány (vytrháním, sečením) před tím, než začnou plodit.

Foto: Renata Vojkovská

Křídlatka – u vás raději plavu a plazím se pod zemí

Vytrvalá a statná rostlina, roste všude kolem řek, mnohých potoků, na okrajích lesních cest, na skládkách dřeva, za obchodem, u školy... Vytlačí vše, co jí stojí v cestě - a v tom tkví její nebezpečí. Domácí druhy se jí nedokážou bránit a navíc jí ani nikdo nežere. Stejně jako v celé republice, i v Beskydech je ze tří druhů nejhojnější křídlatka japonská. Odkud k nám přišla, říká její druhové jméno. Tedy nepřišla sama, do zahrad a parků ji nejprve přivezli zahradníci. Odtud se velmi rychle rozšířila do přírody. V domovině kvete a vytváří semena. U nás založila svůj úspěch na rozsáhlém systému podzemních oddenků v půdě a snadné regeneraci rostlin z pouhého úlomku (uvádí se méně než 0,7 g). Křídlatky se u nás navíc kříží a dávají vznik novým, ještě odolnějším typům. A k tomu si domysleme, jak snadné je doplout po vodě na nové, dosud křídlatkou neobsazené místo... Prostě křídlatky se u nás dokonale zabydlely. Proto, nechceme-li neprostupné křídlatkové porosty všude, je důležité je likvidovat hned v zárodcích.

Vyženeme křídlatku?

Vojtěch Bajer, ČSOP Salamandr

Celé území prolít chemií a je vyřešeno!

– Takto drasticky to našťěstí neprobíhá, ale kvůli invazním rostlinám přesto musela ochrana přírody začít používat postupy, které jí dříve připadaly nepřátelské. „Smířit“ se s herbicidy, alespoň někde a někdy, ji donutila především křídlatka.

Začalo to Morávkou

V Beskydech se likvidace této rostliny zkusila už dřív, ale opravdovým počátkem byl až projekt, který začal před 10 lety. V povodí řeky Morávky pozval Moravskoslezský kraj další partnery k velkému pokusu, jehož cílem bylo zjistit, zda je vůbec možné na velkém území proti křídlatce účinně zasáhnout. Šlo o první velký projekt pro Evropu, proto jej sledovala a podporovala přímo Evropská komise.

Co se podařilo?

Naše nezisková organizace ČSOP Salamandr zde byla jedním z partnerů, a když se ukázalo, že by to mohlo mít smysl, své zkušenosti využila postupně pro další území.

Od křídlatky se nám doposud podařilo vyčistit povodí Rožnovské Bečvy, část Ostravice a celé povodí Odry po Ostravu. Aby na těchto velkých územích zmizelo mnoho desítek hektarů křídlatky, museli jsme získat podporu z evropských peněz, od správců povodí, sponzorů a některých měst. A také souhlasy od stovek majitelů k tisícovkám pozemků.

Vyhráno není

Pokusili jsme se vytvořit rozsáhlé souvislé území, na kterém teď křídlatka roste jen minimálně, ale to neznamená, že už máme hotovo. Křídlatka to totiž ani po několikátém postřiku nevzdává, a také existuje nebezpečí, že ji lidé svou neopatrností znovu

rozšíří. Proto je nutné celé území čas od času kontrolovat. Jako organizace jsme se museli zavázat, že to budeme dělat po dobu nejméně 10 let, abychom vůbec získali peníze na počáteční likvidaci.

Je to velký pokus. Pokud víme, tak v takovém měřítku likvidaci křídlatky zatím v Evropě nikdo nezkoušel. Pokud chceme, aby alespoň ta nejčistější území křídlatka nadobro nezarostla, vypadá to zatím jako jediná schůdná cesta. ■

Jak na ni?

Vojtěch Bajer, ČSOP Salamandr

Křídlatka je opravdu zvláštní rostlina, jakých moc není. Je to totiž rostlina, která zajímá jak ochránce přírody, tak obce. Nebo by je aspoň zajímat měla! Proč?

Zarůstá, zarůstá a zarůstá

Ochraně přírody vadí, že křídlatka zarůstá cenná území. Ale může se stát, že časem zaroste i velké části našich obcí. Už dnes není neobvyklé vidět zarůstající veřejná prostranství, území podél cest a cyklostezek. A protože křídlatka roste rychle, sečou se tato místa i několikrát ročně, což je pak velmi nákladné. Jde to i bez chemie?

V rámci pilotního projektu na řece Morávce docházelo, mimo jiné, k ověření různých postupů, které byly do té doby proti křídlatce ve světě doporučovány (srovnání účinnosti různých metod je v tabulce). Bohužel, i velmi časté sečení křídlatku pouze utlumí, ale nezničí, naopak se tím může namnožit. A stejného výsledku dosáhneme při vyrývání nebo vyorávání. K malé radosti ochrany přírody je dnes pro velká zarostlá území jedinou účinnou metodou právě použití herbicidů.

Jak na to?

Křídlatku, na rozdíl od většiny jiných rostlin, nelze vyhubit během 1 roku, je nutné počítat s opakovaným postřikem. Mimo izolované pozemky je pak nutné opatření provádět na celé ploše uceleného území. Pokud se jí totiž snaží zbavit na svých pozemcích jen někteří vlastníci, tak se z neošetřených okolních ploch rozšíří vždy znovu. Největší význam má likvidace po celých povodích, neboť křídlatka se především šíří podél řek a potoků. Důležité je začít problém řešit včas, jeho odkládání se jen prodražuje. Ale zároveň je třeba postupovat uvážlivě. Je totiž třeba přiznat, že křídlatka tahá za silnější konec provazu, a že její drahá likvidace má smysl jen v některých územích. A že se s ní na mnoha místech naší krajiny budeme muset naučit žít, i když se nám to nebude vždycky líbit. ■

tat s opakovaným postřikem. Mimo izolované pozemky je pak nutné opatření provádět na celé ploše uceleného území. Pokud se jí totiž snaží zbavit na svých pozemcích jen někteří vlastníci, tak se z neošetřených okolních ploch rozšíří vždy znovu. Největší význam má likvidace po celých povodích, neboť křídlatka se především šíří podél řek a potoků. Důležité je začít problém řešit včas, jeho odkládání se jen prodražuje. Ale zároveň je třeba postupovat uvážlivě. Je totiž třeba přiznat, že křídlatka tahá za silnější konec provazu, a že její drahá likvidace má smysl jen v některých územích. A že se s ní na mnoha místech naší krajiny budeme muset naučit žít, i když se nám to nebude vždycky líbit. ■

Křídlatka je schopná prorůst novým asfaltem nebo rozebrat zámkovou dlažbu

Srovnání metod likvidace křídlatky

Metoda	Citlivost k prostředí	Účinnost likvidace	Časová náročnost
Postřik herbicidem na list	*	***	*
Injekční aplikace herbicidu	**	***	***
Kombinace herbicidu a kosení	**	**	**
Kosení	***	*	***
Spásání	***	*	***
Vykopávání	**	*	***

Plzák španělský

František Šulgan

Španělským národním sportem je fotbal. Rád se podívám, když hraje Real Madrid nebo FC Barcelona. Když ale večer o přestávce zápasu беру čelovku a vyrazím na zahradu likvidovat slimáky – „španěly“, na ten druhý poločas už ani nemám moc chuť se dívat. Jakoby se měnil i můj vztah ke Španělům.

Jak se k nám dostal?

Pochází z Pyrenejského poloostrova a zřejmě odtud i jeho název. Domov má rovněž v západní Francii a jižní Anglii. Dnes je ale již rozšířen v celé Evropě, kde se začal šířit asi před 50 lety. Stal se celoevropskou pohromou. Má nedostatek přirozených nepřátel a parazitů, kteří běžně zástupce rodu plzák napadají. V případě plzaka španělského ještě příliš úspěšní nebyli.

Porovnání s plzákem lesním

Plzák španělský je hermafrodit. Každý jedinec může po oplodnění naklásť v létě a na podzim až 200 vajíček. Dorůstá délky 8 až 12 cm. Podobá se většímu plzáku lesnímu (*Arion rufus*). Rozeznáme je mimo jiné podle zbarvení. Plzák lesní je jasně cihlový i černý, plzák španělský rezavý, hnědý a jakoby špinavý. Především mláďata jsou nezaměnitelná. U plzaka lesního jsou bílá s tmavými tykadly, u plzaka španělského jsou barvy žluté až hnědé a na hřbetu mají dva jasnější pruhy.

Jak na ně?

Pro mnoho zahrádkářů je každoročně invaze plzaka španělského doslova pohromou. V suchých podmínkách jižní Evropy se po staletí

adaptoval a naše klima mu dokonale vyhovuje. Ale jak na ně? Nevzdávejme se a buďme důslední. Poražen bývá ten, kdo se jako poražený chová. Zeleninu a květiny chraňme, slimáky sbírejme, nastražme pasti, použijeme biologickou ochranu a zahrada se bude vracet do rovnovážného stavu. K regulaci slimáků by mohli přispět i jejich predátoři, v jejichž jídelníčku se domácí druhy rodu *Arion* vyskytují. Jsou to například ježci, slepýš křehký, ropucha obecná i krátkonohá, skokani, kosí nebo střevlíci (likvidují vajíčka slimáků). Menší plzáky španělské likviduje i slimák největší (*Limax maximus*). Poznáme ho tak, že má na světlém podkladu nepravidelné černé skvrny.

Můj osvědčený recept

Já na ně chodím večer. Máme a chceme mít i nadále „přírodní zahradu“ a proto chemii nepoužíváme. Na slimáky mám svůj osvědčený recept. Ručně jsem je sbíral a dával do vody v dvoulitrové láhvi, kterou nesu s sebou. Z vody ale vylézali. Proto mne napadlo dát do vody trošku octa. Z této „lázně“ už žádný nevyleze. A druhý den můžu obsah vylít i na kompost. Ale používáme i další způsoby, jak plzáka likvidovat a nebo omezovat jeho množení. Zeleninu zaléváme až ráno, vyrábíme na ně pasti, na mnoha místech máme hromádky starého, rozpadajícího se dřeva pro střevlíky, domeček i hromadu klesť či listů pro ježky, tůně s vodou pro obojživelníky, „hadník“, kde se může ukrýt slepýš. Ale jak vždy říkám: „Všechno zlé je k něčemu dobré“, Díky slimákům jsem i já mou zahradu lépe poznal. ■

Manuál pro obce a úřady o tom, jak na křídlatku, najdete tady:

<http://salamandr.info/knihovna/jak-vytvorit-uspesny-projekt-na-likvidaci-kridlatky/>

Najdete zde například rady pro nejlepší postup likvidace, kde sehnat peníze a na co si dát pozor při psaní projektu nebo při výběru dodavatele.

Slimák největší dokáže likvidovat menší plzáky španělské. Dá se dobře poznat podle černých skvrn na světlém podkladu.

Pulčínské skály – 50 let ochrany a péče

Jiří Lehký

Čtenářům našeho Zpravodaje jistě není třeba představovat Pulčínské skály. Za zmínku ovšem rozhodně stojí, že již v roce 1966 byla část území (4 ha) vyhlášena za Chráněný přírodní výtvor Pulčínské skály. V roce 1989 pak byla zřízena podstatně větší státní (od r. 1992 národní) přírodní rezervace Pulčín-Hradisko, o rozloze 72,73 ha. Hlavním důvodem ochrany jsou zde skalní útvary - největší skalní město v pís-kovcích moravské části Karpat, nechybí skalní stěny a bloky, mrazové sruby, kamenné moře, suché kaňony, pseudokra-sové jeskyně. Nezasvěceným by se mohlo zdát, že NPR plná skal už moc lidských zásahů nevyžaduje. Opak je ale pravdou - na území se „podepsalo“ ne vždy vhodné hospodaření, ale i enormní návštěvnost. Pulčínské skály totiž již od 30. let minulého století patří k regionálně významným turistickým cílům.

Zavřít, nebo zpřístupnit?

Neregulovaný pohyb lidí po skalách spojený s erozí a ztrátou klidu pro zvířecí obyvatele rezervace se Správa CHKO Beskydy pokoušela řešit až na přelomu tisíciletí. Ministerstvo životního prostředí přišlo s Programem péče o krajinu (PPK), který nám ochranářům otevřel možnosti aktivně v území zasahovat. Aby se „zklidnila“ část NPR a omezila eroze chodníků, přeměrovala Správa některé letité turistické trasy. Brzy bylo ale jasné, že bez funkční strážní služby to je velmi naivní pokus. Dřevěné ploty přehrazující původní stezky vydržely většinou jen pár dnů... Leč i po tomto nevydařeném pokusu se dřevěná zábradlí okolo stezky do skal objevila znovu. Tentokrát slouží nejen k usměrnění, ale i k usnadnění pohybu lidí po stezce. Díky projektu AOPK ČR na posílení návštěvnické infrastruktury (2014/2015) zde přibýly i dřevěná a ocelové stupně, protierozní prahy, řetězy a zábradlí na vyhlídce. Ač to přináší zvýšené nároky na údržbu, ohlasy návštěvníků jsou převážně pozitivní. Někteří dokonce stezku na Zámčisko neváhají označit za první valašskou ferratu.

Bez trvalé péče to nejde

Dotace z PPK se ale samozřejmě využívají i jinak. Mezi úpatím skal a potokem, který tvoří hranici NPR, se snažíme za pomoci místního hospodáře pana Bistrého a jeho oveček udržovat pás pastvin. Vedle pastvy se zde i ručně seče a čas od času vyřezávají náletové dřeviny. Oceňují to nejen návštěvníci (skály jsou vidět), ale i světlo- a teplomilné rostliny či ještěrky.

Další finance jdou i na rekonstrukci lesních porostů - nemalá část skal je totiž ukryta v dosti fádním hospodářském lese. Vedle vsudypřítomných smrků zde najdeme i porost nepůvodních douglasek tisolistých. Správa CHKO se věnuje především ochraně přírodního zmlazení jedle (klece, oplůtky, ochrany ovčí vlnou) a v menší míře dosadbám původních dřevin.

Národní přírodní rezervace jsou takové výkladní skříně státní ochrany přírody. NPR Pulčín-Hradisko není výjimkou. Jakýmsi nechtěným bonusem pak je, že vidíte nejen to, jak „pracuje příroda“, ale můžete prakticky on-line sledovat i jak pracují ochranáři. ■

Jak se daří vypásat Beskydy bez ovcí

Barbora Krupová, ČSOP Salamandr

Třetím rokem se v ČSOP Salamandr snažíme najít nejlepší a nejlevnější způsob, jak „vypásat Beskydy bez ovcí“. Máme na to celkem pět let a podpořila nás v tom Evropská unie v rámci projektu Záchrana smilkových trávníků v EVL Beskydy.

Beskydy rychle zarůstají lesem. Na zastrčených loukách se nikomu nevyplácí hospodařit, a tak leží často desítky let ladem. Příroda si je bere zpět a vyrůstá na nich pozvolna les. Ztrácí se tak nejen výhledy do krajiny, typické horské rostliny a zvířata, ale i důvod, proč je v Beskydech dobře. Co s tím? Klíčem je najít levný a udržitelný způsob, jak o odlehlelou louku pečovat, aby zůstala loukami. A přesně o to v projektu na záchranu horských luk jde. Po třech letech můžeme říct, že pečujeme o několik desítek horských luk a na mnoho z nich jsme vrátili život po desítkách let zarůstání. Během tří sezón se nám podařilo získat od vlastníků pozemků souhlas k péči na víc než padesát hektarů. To je pro představu skoro třináct Václavských náměstí.

Hodně luk jsme nejdřív zbavili trní a náletových dřevin. Potom jsme na ně pustili sekačky, křovinořezy a na některé i ovce. Salamandr nechce vyhnat ovce z hor, jak by mohl naznačovat titulky článků. Vždyť sami chováme stádo valašek. Chceme jenom zjistit, jestli je možné nahradit pastvu na horských a odlehlejších loukách jiným, levnějším, hospodařením. Protože ovcí a nadšenců, kteří vozí ovce na nedostupné louky do hor teréňákem, pořád není dost. Ovce každým rokem vypásají téměř deset hektarů projektových pastvin. Pasou se hlavně tam, kde je kosení kvůli reliéfu náročné a taky tam, kde se provádí srovnání s jinou péčí. A jak se ty ovce vlastně nahrazují? Nejsou v tom žádné čáry. Louky se kosí, bránují a výjimečně se jednou nebo dvakrát mulčovaly. A třeba právě místo ovčích kopyt, které narušují drn, se používají luční brány. Kouzlo spočívá ve správné kombinaci zásahů a v jejich načasování. Na přesné výsledky podložené botanickými a entomologickými výzkumy si budeme muset počkat do konce projektu, kdy dojde k jejich vyhodnocení. ■

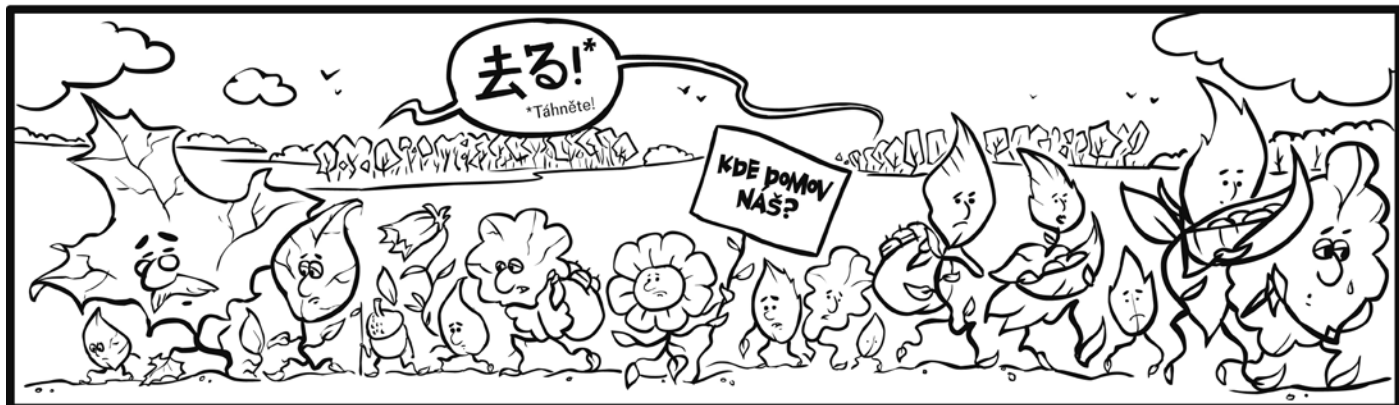

Příběh louky

Louka na Kamenném na Dolní Bečvě od začátku 90. let zarůstala. Ještě před sto lety na ní bylo poličko, které dávalo jenom chudou úrodu. Později se z ní sklízelo seno pro dobytek a naposledy ji kosilo místní jednotné zemědělské družstvo. V první polovině 90. let ale i to přestalo na louce hospodařit. V roce 2014 bylo v její horní části březové mlází, které by houbaři už považovali za les. Na louce byla vysoká vrstva nesklizené trávy, skrz kterou nemohla vykuknout žádná kytky křehotinka. Nastoupily pily, křovinořezy a sekačky. Všichni se s loukou prali statečně. Louka udělala první zprvu nesmělé krůčky k tomu, stát se opět hrdou horskou loukou. Dnes se na ní začíná zase objevovat mateřídouška a vzácní luční motýli. Hrdé a spokojené jsou i majitelky. Naposledy, když jsme se viděly, vyprávěly mi příběh o ropuše, která se už dvacet let chodí schovat na zimu k nim do sklepa. Ale to je zase jiný příběh.

CO SE DĚJE V BESKYDECH

Píše Melecký, kreslí Vyoral. © ČSOP Salamandr 2014

Proč likvidovat křídlatku. Křídlatka, mohutná rostlina asijského původu, je bezohledným okupantem českých luků a hájů. Velmi rychle roste, takže vytlačuje původní rostliny i živočichy. Soucit s ní je vyloučen. V zájmu zachování domácích druhů je třeba nasadit i chemické zbraně.

Sbírejte borůvky v CHKO – a dodržujte prosím pravidla

Na rozdíl od řady jiných evropských zemí u nás není sběr lesní plodů nijak výrazně omezen – naopak, je považován za jedno z našich práv k tzv. obecnému užívání lesů.

Sběrači borůvek a jiných lesních plodů, kteří „operují“ na území CHKO nejsou rozhodně jednotlivou masou. Většina sbírá v relativně malém množství (max. několik litrů), aby měli lahodnou náplň do knedlíků či koláčů, příp. dárek pro rodinu. Menší skupinu tvoří lidé, kteří si trháním (či spíše česáním) borůvek přivydělávají a dokážou z hor odnést i desítky litrů (několik kýblů) za týden. Sběru borůvek se věnují jednotlivci, rodiny i organizované skupiny (někdy i gangy); domorodci, „luftáci“ i cizinci. Někteří trhají zásadně ručně, jiní nedají dopustit na tzv. hřebeny (česáčky).

Důležitější než JAK, je KDE

Musím zdůraznit, že použití hřebenů není dokonce ani v CHKO zakázáno! Lesní zákon říká, že při sběru lesních plodů nesmí být po-

škozen les – tedy borůvčí. Pokud sběrači zbaví keřiky kromě plodů i listů, polámou je či jinak poškodí – je zákonu jedno zda k tomu použili hřeben – takové jednání je přestupkem.

Přesto jedno omezení sběru borůvek (hub, ostružin, malin, lesních jahod) v CHKO Beskydy platí. Netýká se způsobu ani tak množství (zákon umožňuje sběr pro vlastní potřebu), ale spíše místa sběru. Sběr lesních plodů je zakázán na území národních přírodních rezervací - tedy např. na Kněhyni, Čertově mlýně, na severním úbočí Radhoště, v Mazáku či na Mionší. Dále pak na území některých přírodních rezervací je možný pouze se souhlasem (písemným) Správy CHKO Beskydy - jedná se např. o PR Čerňavina, Velký Polom, Uplaz, Lysá hora či Mazácký Grúnik.

Důvody tohoto omezení jsou celkem jednoduché – alespoň v rezervacích by měly borůvky být plně k dispozici zvířatům, pro která představují strategickou složku potravy – např. tetřevy, jeřábky či medvědy. Lidé se nemusí cítit ukřivdění, v rámci celé CHKO Beskydy (1 200 km²) se jedná doslova o pár hektarů. (Leh) ■

Na Lysé je stále plno

Nevyšší hora Beskyd si na nedostatek návštěvníků rozhodně nemůže stěžovat. To je fakt, který se po léta nemění, stejně jako neustále se zvyšující počet lidí, kteří na vrchol míří. Jen v první polovině letošního roku zaznamenalo automatické počítadlo na červeně značené stezce z Ostravice na vrchol o téměř 20 tisíc průchodů více.

Pomalou a jistě se mění také struktura návštěvníků. Přibýlo sportovců, pro které je výstup součástí náročné přípravy, pro jiné je cílem samotným – ti se ale často nespokojí s jedním výstupem denně. Není pak divu, že na zmiňované stezce z Ostravice potkáte lidi prakticky v jakoukoliv denní dobu.

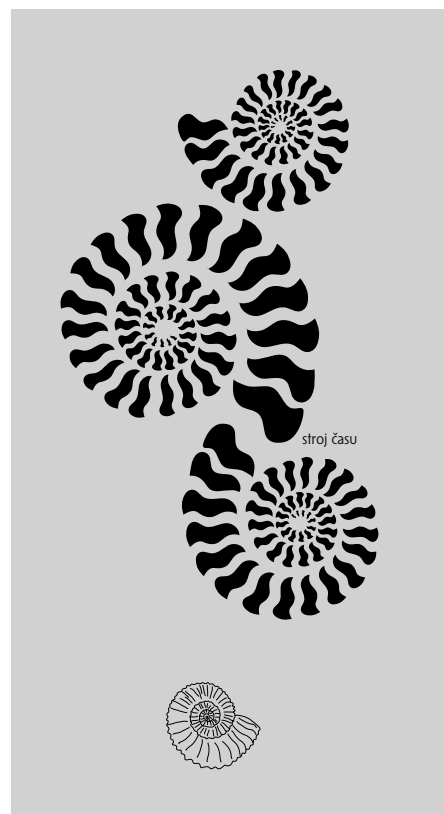
Další skupina se z různých důvodů na vrchol nechá vyvézt. Autobus ČSAD Frýdek-Místek jezdí na vrchol od začátku května do října prakticky každý všední den a bývá plný. S posílením autobusové linky ovšem souvisela i redukce individuálních povolení vjezdu na vrchol. Ten je sice přístupný po asfaltce z Krásné-Papežova, ale jde o neveřejnou (soukromou) cestu. Pro její použití je třeba výjimka ze zákona o ochraně přírody (v odůvodněných případech povoluje Správa CHKO), a pak zpoplatněné povolení majitele cesty, kterými jsou České Radiokomunikace a. s. Přesto se najdou řidiči, kteří si „nevšimli“ dopravní značky na Papežově a vyjedou nahoru na Horu. Většina z nich je pak nemile překvapena, když musí ještě absolvovat „výlet“ do Rožnova k projednání přestupku a zaplacení pokuty. Nerespektování zákazu vjezdu mimo silnice, místní komunikace a místa vyhrazená se souhlasem Správy CHKO je totiž přestupkem. (Leh) ■

Lysohorský bestiář

Cože, bestie na Lysé hoře? Zase uprchla puma, krokodýl nebo snad nějaký velehad? Nikoli. To jen v příští letní turistické sezóně budete mít možnost shlédnout unikátní venkovní galerii, která představí některá ze zvířat obývajících Lysou horu. A že to budou pohledy na živočichy velmi nezvyklé, vypůjčili si tvůrci název z dávných středověkých knih o zvířatech – bestiářů.

Kdyby se totiž zrekonstruovaná naučná stezka na Lysou horu označila jen „Obnovená naučná stezka Lysá hora“, málokdo by tomu věnoval pozornost. Bestiář vzniká v duchu zásad moderní interpretace přírodního dědictví (nebo-li jak veřejnosti ukazovat přírodu), proto trochu provokuje, odhaluje a propojuje méně známá fakta o Beskydech a jejich divokých obyvatelích. V letošním roce vznikají nové informační tabule a kovové grafiky, představující 15 „bestií“. Ty postupně nahradí dožívající tabule na stávajících zastaveních stezky, která zpestřuje výstup na Lysou horu již od r. 2006. (Leh) ■

Už 15 let nás zajímá, jak vidí valašskou krajinu veřejnost

Letos probíhal už 15. ročník fotosoutěže Valašská krajina. Registrovaní účastníci vkládali od 30. 6. do 15. 10. přímo na web své fotky, kde se pro ně mohlo taky hlasovat. Letos byly vyhlášeny kromě tradičních kategorií Krajina a Lidé také dvě nové kategorie, a sice Motýli v Beskydech a Junior, kde soutěžily fotky autorů do 16 let. Porota měla při hodnocení fotek těžkou práci, ale nakonec dospěla ke shodě a vybrala to nejlepší, co letošní ročník přinesl.

1. místo fotosoutěže Valašská krajina: Kotě – Josef Vrážel
2. místo fotosoutěže Valašská krajina: Vážka čtyřskvrnná – Michal Hykel
3. místo fotosoutěže Valašská krajina: Dřevorubec – Josef Vrážel

Vítězné fotky z celé fotosoutěže, ale taky z jednotlivých kategorií, budou vystaveny na výstavě v Karlovském muzeu ve Velkých Karlovicích. Do konce března 2017 tady budou nejen ty vybrané porotou, ale každý soutěžící tady najde alespoň jednu svou fotku. (BK) www.valasskakrajina.cz ■

Josef Vrážel – Kotě. Vítězná fotka 15. ročníku fotosoutěže Valašská krajina.

Aktuální informace k dolu Frenštát

Starosta obce Trojanovice Jiří Novotný v roce 2010 v archivu obce zjistil, že stavby v areálu Dolu Frenštát byly postaveny jako stavby geologického průzkumu a jsou stavbami dočasnými s expirací 1988–2010.

Jedná se o 52 staveb – např. těžní věže a strokovny těžních strojů (do 1988 a 1989), sklad výbušnin (1988), dílny, sklady, vrátnice apod. (do 2010). V podmínkách stavebního povolení je napsáno, že se jedná o stavby dočasné a do uvedeného data musí být odstraněny. Toto stejné je i v kolaudačních rozhodnutích. OKD s tím souhlasilo, ale dodnes nebyla od-

straněna žádná stavba. Dne 10. ledna 2011 podala Obec Trojanovice na stavební úřad ve Frenštátě pod Radhoštěm žádost o odstranění všech 52 staveb.

Nastalo dlouhé období podávání žádostí o jejich odstranění a zdržování ze strany OKD. Rozhodnutí o jejich odstranění postupně potvrdzovaly všechny oslovené instituce. Poslední zpráva však situaci obrací – krajský soud v Ostravě 13. října 2016 rozhodl o zrušení rozhodnutí Krajského úřadu Moravskoslezského kraje o demolici staveb, a věc mu vrátil k dalšímu řízení. Na konečné rozhodnutí si tedy ještě počkáme. (fš) ■

BESKYDY - zpravodaj chráněné krajinné oblasti /Ročník XIII, číslo 2/2016. / Vychází 2-4x ročně / Vydává ČSOP Salamandr (ČSOP Salamandr, Tvarůžkova 1805, 756 61 Rožnov pod Radhoštěm, tel.: 571 613 241, e-mail: salamandr@salamandr.info, IČ 702 38 723) ve spolupráci se Správou CHKO Beskydy (571 654 293, beskydy@nature.cz). / Náklad 1000 výtisků. / Číslo vyšlo v prosinci 2016 v Rožnově pod Radhoštěm. Zpravodaj je vytištěn na papíře s certifikátem FSC/ Tisk: PROprint, Český Těšín / Grafika: sumec+ryšková, Prostřední Bečva/ ISSN 2533-5243/ NEPRODEJNÉ

Autoři článků, u kterých není jinak uvedeno, jsou pracovníky Správy CHKO Beskydy / Zodpovědný redaktor: Barbora Krupová (ČSOP Salamandr)/ Vedení redakční rady: Jiří Lehký (Správa CHKO Beskydy), Marie Popelářová (Správa CHKO Beskydy).

Autoři fotografií: V. Bajer, Z. Ďuriš, M. Hroneš, M. Jirouš, Š. Konupková Kalousová, B. Krupová, M. Kubín, P. Kutílková, J. Lehký, M. Picha, M. Popelářová, J. Sladký, L. Šimeček, F. Šulgan, M. Šulgan, R. Vojkovská, J. Vrážel, archiv D. Novákové a archiv obce Vyšní Lhoty, kresby Ivo Sumec.

BESKYDY – zpravodaj chráněné krajinné oblasti je periodickou tiskovinou evidovanou pod MK ČR E 17444

Potkali se u Kolína? Nikoliv. V Rožnově.

Ve dnech 18.–21. října 2016 se v Rožnově pod Radhoštěm konala Mezinárodní konference o ochraně velkých šelem v Karpatech. Akce, kterou pořádala Agentura ochrany přírody a krajiny ČR společně se Sekretariátem Karpatské úmluvy, se zúčastnili experti ze sedmi států Karpatské úmluvy (ČR, Slovensko, Polsko, Rumunsko, Ukrajina, Srbsko, Maďarsko). První tři dny probíhala jednání a bylo podepsáno Memorandum o spolupráci mezi Karpatskou úmluvou a Mezinárodní unií pro lov a ochranu přírody (CIC). Čtvrtý den účastníci vyrazili na terénní exkurzi do Národní přírodní rezervace Kněhyně - Čertův mlýn. Konference splnila očekávání: zástupci členských států získali aktuální informace o velkých šelmách v jednotlivých zemích. Účastníci z Ukrajiny a Srbska byli seznámeni s legislativou EU ve vztahu k šelmám a byla ustanovena nadnárodní síť pro další společný dialog o ochraně karpatských šelem. (DB)

Vyšní Lhoty – obec, kde divočí řeka

Barbora Krupová

Malá podhorská obec Vyšní Lhoty leží na pravém břehu řeky Morávky. Na jejím území najdeme Národní přírodní památku Skalická Morávka, kde se řeka při dostatku vody rozlévá a hledá si nové cesty skrz štěrkové náplavy, tzv. divočí. Takové toky jsou dnes v Beskydech už velmi vzácné.

Ve Vyšních Lhotách mají zkušenosti s bojem s rostlinnými migranty. Od třicátých let dvacátého století se v povodí řeky Morávky šířila invazní křídlatka a utlačovala velmi vzácné druhy rostlin, které rády osidlují říční náplavy. V letech 2007-2010 tady probíhal rozsáhlý projekt na likvidaci křídlatky (LIFE Morávka). I dnes se na území Vyšních Lhot křídlatka likviduje. Její množství je však s tím před rokem 2007 nesrovnatelně menší.

Zeptali jsme se starostky Vyšních Lhot Ing. Dany Novákové.

Na území Vyšních Lhot se rozkládá Národní přírodní památka Skalická Morávka, která chrání poslední zbytky divočící štěrkonosné řeky. Jak lidé vnímají řeku, jak se k ní chovají a jak ji vlastně využívají ve volném čase?

Řeku Morávku vnímají lidé především jako samozřejmou součást území obce, většina z nich si už ale uvědomuje její jistou výjimečnost. Obec se fotkami naší krásné řeky spolu s fotkami kostelíku na Prašivé ráda na svých webových stránkách a v propagačních materiálech chlubí. Řeka je ideálním místem procházek a v létě i koupání, ale to především na jejím horním toku. Část, která je vyhlášena NPP, je trochu „schovaná“ mezi stromy, a to je dobře, protože stále se mezi občany bohužel najdou i takoví, kteří břehy vodních toků považují za ideální místo na uložení odpadu. Naštěstí je jich stále méně a méně.

Okolí řeky Morávky bylo v minulosti hodně zarostlé invazní křídlatkou. Jsou invazní druhy rostlin z pohledu obce problémem?

Křídlatka samozřejmě problémem je. Před

Po povodních si řeka Morávka vytvoří novou cestu skrz štěrkové náplavy, ty můžou být široké i několik stovek metrů.

lety jsme se domnívali, že se daleko od vody nedostane, potom že nepřekročí široké asfaltové komunikace a zastavěná území obce, že se jí podaří vypálit apod. Křídlatka bohužel za ty roky ukázala svoji sílu a rozmnožovací schopnost a nyní ji najdeme po celém území obce. Na obecních pozemcích se snažíme křídlatku pravidelně likvidovat, ale to samozřejmě není dostatečné ani komplexní řešení. Proto vítáme každou aktivitu, která k likvidaci křídlatky přispěje.

Ve Vyšních Lhotách probíhal v letech 2007 až 2010 pilotní projekt pro Evropu na likvidaci křídlatky. Jaká byla reakce lidí na likvidaci křídlatky a jak reagovali potom na výsledky?

Projekt, ke kterému tenkrát mnozí přistupovali s nedůvěrou, se podle mě stal nejlepším a neúčinnějším způsobem, jak s křídlatkou bojovat. Společné úsilí všech zúčastněných mělo viditelný efekt a občané ho zpětně velmi ocenili. Ne každý z vlastníků pozemků má dost fyzických sil i finančních prostředků, aby řešil alespoň své parcely. Podařilo se vyhubit celé plochy křídlatky a její šíření se na několik let zastavilo. Naše obec by velmi přivítala, kdyby se podobné projekty opakovaly. V nejbližší době bychom rádi spolu s okolními ob-

cemi právě se Salamadrem, který má v této oblasti proti nám velké zkušenosti, společně zasedli ke stolu a připravili projekt na likvidaci křídlatky, protože se nám nabízí možnost čerpat finanční prostředky prostřednictvím MAS Pobeskydí a naše obec je připravena se finančně podílet. Věřím, že se projekt podaří zrealizovat.

Zpravodaj byl vydán v rámci projektu Záchrana smilkových trávníků v EVL Beskydy, který je podpořen z finančního nástroje EU LIFE.

Ministerstvo životního prostředí

